

КАМП'ЮТАРНАЯ ЛЕКСІКА ПАВОДЛЕ СФЕРЫ ЎЖЫВАННЯ

Альха Д.П.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Албут А.А. – старшы выкладчык

Паказана, што дзякуючы імкліваму развіццю камп'ютарных тэхналогій мяжа паміж лексікай абмежаванага ўжытку (спецыяльнай) і лексікай агульнаўжывальнай можа размывацца, паколькі многія ІТ-паняцці вядомы і неспецыялістам. Аднак аналіз паказвае, што падзел лексікі паводле сферы ўжывання лагічны, сістэмы і актуальны.

Аktуалізуем, што такое агульнаўжывальная лексіка, лексіка абмежаванага ўжывання. Агульнаўжывальная лексіка – гэта шматлікія словы, якія не абмежаваны ва ўжыванні, могуць выкарыстоўвацца ва ўсіх моўных стылях і складаюць устойлівую аснову сучаснай беларускай мовы: *маці, святло, родны, першы, але, ён*. Лексіка абмежаванага ўжывання выкарыстоўваецца ў мове радзей. Гэта спецыяльная, дыялектная і жаргонная лексіка. Спецыяльную лексіку выкарыстоўваюць у сваёй мове прадстаўнікі асобных прафесій, пэўных галін ведаў. У спецыяльнай лексіцы вылучаюць тэрміны (навуковыя, тэхнічныя) і прафесіяналізмы. Вузкаспецыяльныя тэрміны, якія вядомы толькі самім спецыялістам, пазначаюцца ў слоўніках або агульнай паметай або канкрэтнай паметай, якая ўказвае на выкарыстанне тэрміна ў адпаведнай галіне навукі, тэхнікі, эканомікі. Да дыялектнай лексікі адносяцца такія словы мясцовай гаворкі з аднаго ці другога дыялекту, якія ўжываюцца толькі на абмежаванай тэрыторыі Беларусі. Дыялектныя словы адрозніваюцца ад літаратурных крыху іншым гучаннем (*вахля – вафля, гараць – араць*), месцам націску, словаўтваральнымі прыстаўкамі, суфіксамі і г.д. Калі асобныя дыялектныя словы пранікаюць у вусную ці пісьмовую літаратурную мову, іх называюць дыялектызмамі. Ад лексікі дыялектнай і спецыяльнай адрозніваецца жаргонная лексіка. Жаргон – мова вузкага кола людзей якой-небудзь сацыяльнай або прафесійна-бытавой групы. Жаргонныя словы (жарганізмы) толькі засмечваюць літаратурную мову і не маюць права існаваць ў ёй. Яны зрэдку сустракаюцца пры апісанні пэўных сацыяльных з'яў, для моўнай характарыстыкі асобных персанажаў [1].

Хутка развіваецца сучасны свет і новыя тэхналогіі, вельмі моцна пашыраюць наш агульны слоўнік. Так, такія словы як *камп'ютар, браўзер*, розныя назвы больш кампактных носьбітаў інфармацыі, як *смартфон, планшэт, ноўтбук*, ведае большасць людзей у нашым свеце. Упэўнены ў далейшай будучыні наш агульны слоўнік будзе пашырэнц усё больш і больш, таму што свет прагрэсуе вельмі хутка. Але, вядома ж, слоўнікавы запас абмежаванага выкарыстання заўсёды будзе расці. Возьмем таксама слова *камп'ютар*. У сферы камп'ютарных тэхналогій маецца велізарная колькасць тэрмінаў і прафесіяналізмаў, вядомых толькі самым прасунутым прафесіяналам. Так у прафесійнай лексіцы камп'ютар завецца *ЭВМ*. Многія камп'ютарныя тэхнікі, а таксама людзі, якія мелі вялікі вопыт у карыстанні камп'ютарам, называюць яго *жалезам*. Не кожны чалавек зможа зразумець, што маецца на ўвазе пад словам *жалеза*. Гэта мы можам аднесці да жаргоннай лексікі. Гэтак жа да такога разраду лексікі мы можам аднесці такія словы, як *апгрэйдзіць*, што азначае 'абнавіць нешта', ці частка кода, якую часта завуць *мыліцай* з-за таго, што яна таксама толькі часова дапамагае коду. Вузкаспецыялізаваную камп'ютарную тэрміналогію мы можам разбіць на некалькі груп:

- тэрміны, звязаныя з устройствам і функцыянаваннем камп'ютара (*хаб, драйвер, порт, цвёрды дыск, працэсар*);

- ітэрнэт-тэрміналогія (*вэб-старонка, вэб-адрас, ір-адрас, дамен, сервер, хост*);
- працэсы (*капіраванне, захаванне, перазапіс, бэкап, падключэнне, шыфраванне*);
- велічыні (*біт, байт, піксель, такт, разрад*).

Прыметы і ўласцівасці (выгляд працоўнага стала, канфігурацыйныя параметры аперацыйнай сістэмы)

Камп'ютарная лексіка не аднастайная. У ёй вылучаюцца некалькі асноўных груп. І калі паглядзець на невялікую колькасць прыведзеных мной прыкладаў, мы ўбачым, што некаторыя словы ўжо перасталі быць нейкімі прафесійнымі тэрмінамі. *Аперацыйная сістэма, байт, піксель, капіраванне, захаванне, працоўны стол* – усё гэта мы можам аднесці да агульна ўжывальнай лексікі, так як гэтыя словы ўжо вядомыя нават школьнікам 6 - 7 класаў. Таксама вялікая колькасць прафесійных слоў у камп'ютарнай індустрыі з'яўляюцца часткай слоўнікавага запasu абмежаванага выкарыстання. Так, чым больш прасунуты чалавек у камп'ютарнай сферы, тым больш прафесіяналізмаў, тэрмінаў і жаргонаў ён можа ведаць. Калі мы будзем параўноўваць лексіку абмежаванага ўжытку ў камп'ютарнай інжынерыі і праграмнай інжынерыі, што таксама з'яўляецца

часткай камп'ютарных тэхналогій, мы ўбачым, што лексіка абмежаванага ўжытку камп'ютарнай інжынерыі сёння для большасці сучасных людзей зразумела і без асаблівага вывучэння камп'ютараў. Такія часткі камп'ютара, як *блок сілкавання, відэакарта, мацярынская плата, апэратыўная памяць, цвёрды дыск, працэсар* – даўно ведаюць шмат людзей і нават частка людзей сталага ўзросту. Таксама функцыянал некаторых частак камп'ютара можна зразумець па іх назве. Напрыклад, *кулер* або *трубка для ахалоджвання*, адпаведна, ахалоджаюць і награвваюцца пры працы кампанентаў працэсара. Вядома, для разумення такіх тэрмінаў як *сокет, SATA, чыпсэт, сеткавая карта* спатрэбіцца больш глыбокае вывучэнне дэталаў камп'ютарных кампанентаў і іх элементаў. Што тычыцца праграмнага забеспячэння, то калі мы паглядзім на лексіку абмежаванага ўжытку праграмнай інжынерыі, то нават такія банальныя словы ў гэтай сферы, як *інкрымент* і *дэкрэмент*, не зразумее чалавек, які нават пачынаў вывучаць што-небудзь з дадзенай галіны. Лексіка абмежаванага ўжывання праграмнай інжынерыі практычна ўся складаецца толькі з прафесійнай лексікі, таму што мала хто займаецца праграмаваннем проста так. Камп'ютарам цяпер карыстаюцца паўсюдна, для працы, забаў і г. д. Такім чынам некаторыя тэрміны і назвы частак камп'ютара ўліліся ў паўсюднае жыццё і ўжо перасталі быць лексіка абмежаванага ўжывання. У той жа час праграмаваннем займаюцца часцей за ўсё ў больш прафесійным плане, што ў разы скарачае паўсюднае выкарыстанне тэрмінаў. Як прыклад можна ўзяць найпрасейшае абазначэнне працоўнага поля, якое называецца *клас*. Ці ж назва файла, які змяшчае якую-небудзь дадатковую функцыю для кода. Такі файл называецца *загалюўкавы*. Пра такія тэрміны ведае толькі чалавек, які не проста пацікавіўся праграмаваннем, а ўжо сур'ёзна пачаў яго вывучаць, хоць гэтыя тэрміны і з'яўляюцца даволі простымі. Малюнак 1 паказвае прыкладнае параўнанне лексікі абмежаванага ўжывання і агульнаўжывальнай лексікі праграмнай і камп'ютарнай інжынерыі.

Малюнак 1.- Параўнанне лексікі праграмнай і камп'ютарнай інжынерыі

Калі мы паглыбімся ў тэму ананімнасці ў інтэрнэце, мы ўбачым, што агульнаўжывальная лексіка нашмат менш, чым лексіка абмежаванага ўжывання. Звычайны чалавек можа ведаць пра існаванне *VPN*. Даволі папулярны інструмент для базавай ананімнасці – гэта атрыманне *ROOT-правоў*. Але нават такі тэрмін вядомы толькі людзям якія ўжо пачалі разбірацца ў ананімнасці. Перапрашыўка апэрацыйных сістэм і праграмнага забеспячэння, выкарыстанне функцыянала блокчейна для перадачы інфармацыі, шматступечаньтае шыфраванне сувязі і паведамленняў, Стварэнне ўласных месенджераў – усё гэта толькі маленькая частка прафесійнай лексікі. Але нават пра такія тэрміны ведае меншая колькасць людзей, якія знаёмыя з ананімнасцю ў інтэрнэце.

Адрозненне паміж агульнаўжывальнай лексікай лекскай абмежаванага ўжытку ў камп'ютарнай тэрміналогіі дапамагае камунікацыі паміж звычайнымі карыстальнікамі і спецыялістамі ў галіне інфармацыйных тэхналогій, але таксама іграе важную ролю ў прафесійным асяроддзі. Агульнаўжывальная лексіка дазваляе тлумачыць складаныя канцэпцыі тэхнічным і нетэхнічным спецыялістам, а лексіка абмежаваная выкарыстання – забяспечвае дакладнае і эфектыўнае камунікаванне паміж прафесіяналамі, якія спецыялізуюцца на інфармацыйных тэхналогіях. Разуменне гэтага адрознення спрыяе павышэнню прафесіяналізму і эфектыўнасці.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / пад. рэд. А.Я. Баханькова. – Мінск : Навука і тэхніка, 1994. – 463 с.